

ԻՇԱՌՎՈՒՅՏԻ ՄՇԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔԻ ՄԱՐԶՈՒՄ

Ս. Մ. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Գյուղ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ

Հ. Ս. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

Գյուղ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ

Անասնաբուծության կերի բազան ամրապնդելու, լքված, քարքարոտ, էրոզացված, անջրդի հողերը մշակության ոլորտ վերադարձնելու համալիրում կարևորվում է բազմամյա բակլազգի խոտաբույսերի՝ կորնզանի և իշառվույտի մշանակությունը: Բազմամյա բակլազգի խոտաբույսերը տալիս են սպիտակուցներով, հանքային նյութերով և վիտամիններով հարուստ կանաչ կեր, խոտ, օգտագործվում են խոտալյուր, սենած և սիլոս պատրաստելու համար: Դրանք հողը հարստացնում են ազոտով, լավացնում հողի կառուցվածքային և ֆիզիկական հատկությունները (3):

Իշառվույտը բերքատու մշակաբույս է, մեկ հեկտարից 50-60 g խոտ է ապահովում, տալիս է չափազանց մեծ սիլոսային զանգված, օգտագործվում է որպես արոտ: Իշառվույտը աճման արագ տեմպ ունի, չորադիմացկուն և ցրտադիմացկուն է, աճում է մառախուղ հողերում, մեղրատու բույս է: Մնացած բակլազգի խոտաբույսերի համեմատ վնասատուներից, հիվանդություններից և մակաբույծ գաղձից ավելի քիչ է տուժում (4):

Վայրի վիճակում տարածված են իշառվույտի 12 տեսակներ, որոնցից կարևոր մշանակություն ունեն միայն սպիտակ և դեղին տեսակները: Երկու տեսակներն էլ երկամյա են, իրարից տարբերվում են ծաղկի գույնով, պտղի մակերեսի բնույթով, բույսերի բարձրությամբ, վեգետացիայի տևողությամբ, բերքատվությամբ և խոտի որակով: Այս հարցերը Հայաստանի Հանրապետությունում գրեթե ուսումնասիրված չեն, որին և նվիրված է այս աշխատանքը:

Գրականության տվյալների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ իշառվույտի մշակության արդյունավետությունը մեծ է անջրդի, չոր, քարքարոտ և լքված հողակտորներում (1):

Իշառվույտի սպիտակ և դեղին տեսակների ուսումնասիրությունները կատարվել են Գեղարքունիքի մարզի Ծովակ համայնքի պայմաններում, ծովի մակերևույթից 1850 մ բարձրության վրա գտնվող քարքարոտ և լքված, սննդանյութերով աղքատ հողակտորում: Տեղումների տարեկան միջինը՝ 450-500 մմ, միջին ջերմաստիճանը՝ 4,2-5,0°C:

Փորձերի ցանքը կատարվել է վաղ գարնանը, կրկնողությունը՝ 4, փորձամարզը՝ 50 մ², ցանքի նորման՝ 8 մլն սերմ, ցանքի խորությունը՝ 1-2 սմ: Վեգետացիայի ընթացքում կատարվել են ֆենոլոգիական դիտումներ և կենսամետրիկ չափումներ: Կանաչ զանգվածի և խոտի բերքատվությունը հաշվարկվել է ընդունված մեթոդով:

Մեր ուսումնասիրություններով պարզվել է, որ կենսամետրիկ մի քանի չա-

փումների և բերքատվության ցուցանիշներով իշառվույտի տեսակները միմյանցից էականորեն տարբերվում են (աղյուսակ): Այսպես, սերմերի դաշտային ծլունակությունը, ցողունակալումը, տերևայնությունը, խոտի ուտելիության աստիճանը բարձր է իշառվույտի սպիտակ տեսակի մոտ, իսկ ցողունածածկի բարձրությամբ, առանցքային արմատի խորանալու սահմանով և բերքատվությամբ առավելություն ունի դեղին տեսակը:

Աղյուսակ

Իշառվույտի կենսամետրիկ ձևաչափումների արդյունքները և բերքատվությունը

Ցուցանիշները	Տեսակները	
	սպիտակ Melilotus albus	դեղին Melilotus officinalis
Դաշտային ծլունակությունը	51.2	48.3
Ցողունների թիվը, հատ/բույս	4.5	4.0
Ցողունածածկի բարձրությունը, սմ	57	60
Առանցքային արմատի խորությունը, սմ	86	91
Բերքատվությունը երկրորդ տարում, ց/հա	152	166
- կանաչ զանգված - օղաչոր զանգված	35.2	38.5
Տերևայնությունը, %	40.9	9.2
Ուտելիության աստիճանը, բալ	4	2
Վեգետացիայի տևողությունը, օր	130	135

Ուշադրության են արժանի բերքատվության, տերևայնության և ուտելիության աստիճանի տվյալները: Թեև կանաչ և օղաչոր զանգվածի բերքը (համապատասխանաբար 166 և 38,5 ց/հա) բարձր է իշառվույտի դեղին տեսակի մոտ, սակայն տերևայնությամբ (40,9%) և հատկապես ուտելիության աստիճանով (4 բալ) ավելի արժեքավոր է իշառվույտի սպիտակ տեսակը: Փաստորեն դեղին իշառվույտի բերքը ուտելիությամբ կրկնակի անգամ զիջում է սպիտակ տեսակի ցուցանիշը: Մեր կարծիքով և այլ ուսումնասիրողների արդյունքներով (2) դրա պատճառը դեղին իշառվույտի մեջ կուտարինի բարձր պարունակությունն է, որը դառնում է հաղորդում և կանաչ զանգվածին, և խոտին:

Իշառվույտը երկրորդ տարում հնձվում է երկու անգամ: Վեգետացիան ավելի շուտ՝ 130 օրում ավարտում է իշառվույտի սպիտակ տեսակը:

Եզրակացություն

Գեղարքունիքի մարզի անջրդի, չոր, քարքարոտ, սննդանյութերով աղքատ

հողերում արդյունավետ է մշակել սպիտակ իշառվույտ, որը տալիս է 152 g/ha կանաչ զանգվածի կամ 35,2 g/ha խոտի բերք, ապահովում է 4 բալ գնահատվող ուտելիություն և 40,9% տերևալիություն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Անդրեև Ն. Գ., Մարգագետնաբուծություն, Երևան, 1985
2. Թովմասյան Ա. Ս., Դաշտային կերարտադրություն, Երևան, 1978
3. Մաթևոսյան Ա. Ա., Գյուլխասյան Մ. Ա., Բուսաբուծություն, Երևան, 2000
4. Савин А. П., Донник белый в зерновом севообороте. Ж., Земледелие, N 5, 2009

ИЗУЧЕНИЕ ВОПРОСОВ ВОЗДЕЛЫВАНИЯ ДОННИКА В ГЕГАРКУНИКСКОМ МАРЗЕ

**С. М. ГРИГОРЯН
Г. С. МАРТИРОСЯН**

В засушливых, каменистых и бедных питательными веществами почвах Гегаркунического марза продуктивно возделывать донник белый. При этом получается 152 ц/га зеленой массы или 35.2 ц/га сена с 4-х бальной поедаемостью и 40.9 %-ой облиственностью.

ISSUES OF MELILOT CULTIVATION IN GEGHARKUNIK MARZ

**S. M. GRIGORYAN
G. S. MARTIROSYAN**

In the arid, rocky and nutrient-poor soils of Gegharkunik Marz it is productively to cultivate white melilot. This gives 152 centner per ha of green mass, or 35.2 centner per ha of hay with a 4-point scale eating rate and 40.9% foliage.

К ИСТОРИИ ЭФИРО-МАСЛИЧНОГО ПРОИЗВОДСТВА В КАХЕТИИ

Т. ТАМАРАШВИЛИ
*Докторант Телавского государственного университета
имени Я. Гогебашвили*

Человечество испокон веков пользовалось эфирно-масличным продуктом. В истории народов мира ещё с четвёртого века арабы знали эфирные масла и средства их получения, но до XVIII века методы изготовления масла были примитивными.